УДК 343.341+343.237
DOI 36919/3041-1149(Print).4.2024.70-77

С. І. Марко,
кандидат юридичних наук, професор,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Львівський державний університет внутрішніх справ
email: marko.sergii@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-9778-0570

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЧИННИК САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

У публікації на основі аналізу судової практики та з урахуванням думок науковців здійснено дослідження організованої злочинності як чинника самодетермінації екологічної злочинності в Україні. Зазначається, що процес самодетермінації злочинності в цій сфері пов'язаний з різноманітними причинами й умовами, що в сукупності становлять детермінаційний комплекс, до якого входять групова, рецидивна, професійна, корупційна злочинності, вчинення допоміжних кримінальних правопорушень, латентна злочинність, «тіньова правотворчість», свідоме ігнорування норм права конкретними громадянами тощо. Зроблено висновок, що однією з характерних рис окремих кримінальних правопорушень проти довкілля й водночас внутрішніх джерел самодетермінації є почасти їхній груповий характер. Наведено аргументи, що організована екологічна злочинність пов'язана із закономірністю, відповідно до якої злочинці створюють умови для систематичної злочинної діяльності, а з метою забезпечення вчинення основного кримінального правопорушення вчинюють так звані «супутні» кримінально карані діяння. Аналізування слідчої та судової практики дало змогу констатувати, що такі кримінальні правопорушення в екологічній сфері можуть реалізовуватися з метою: вчинення основного кримінального правопорушення, приховання слідів основного кримінального правопорушення й використання результатів основного кримінального правопорушення. Резюмовано, що в умовах активізації організованих форм кримінальних правопорушень цієї категорії, які часто характеризують зростанням кримінального професіоналізму й корупційними проявами, постає потреба на підставі виявлених причин та умов їхнього вчинення у виробленні нових заходів протидії проявам самодетермінації організованої екологічної злочинності, у створенні відповідних механізмів з метою унеможливлення вчинення кримінальних правопорушень у зазначеній та інших сферах.

Ключові слова: *довкілля, екологічна злочинність, кримінальні правопорушення, самодетермінація, криміногенні чинники, організована злочинність, корупція.*

Постановка проблеми та її актуальність. Із загальної теорії та практики кримінології відомо, що злочинність може породжувати нові форми прояву девіантної поведінки, тобто відбуватиметься так званий процес самодетермінації. Самодетермінація злочинності – це системно-структурне суспільне явище, що має здатність до самовідтворення, процес породження, відтворення злочинністю нових антисуспільних актів. Здатність до самовідтворення, що є однією із системних якостей злочинності, являє собою обумовленість злочинності характерними їй внутрішніми репродуктивними властивостями, які виявляють за наявності сприятливого зовнішнього середовища. Зазначений процес притаманний і злочинності у сфері довкілля.

Основним стратегічним документом, який визначає державну політику щодо протидії організованій злочинності, є Стратегія боротьби з організованою злочинністю, схвалена

© Марко С. І., 2024

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р [1]. Одним із заходів щодо наукового забезпечення боротьби з організованою злочинністю Стратегією передбачається узагальнення судової практики щодо розгляду кримінальних проваджень за ознаками організованої злочинної діяльності. Викладене стосується й кримінальних правопорушень проти довкілля, які часто визначають організованим характером.

Тож аналізування кримінологічно важливих ознак кримінальних правопорушень проти довкілля, передбачених розділом VIII КК України, вивчення практики притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчиняють протиправні діяння в зазначеній сфері, зокрема учасників злочинних угруповань, дасть змогу виокремити форми їхньої самодетермінації з метою подальшого вироблення заходів протидії цим кримінальним правопорушенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам відтворення та протидії екологічній злочинності присвячені наукові доробки вітчизняних фахівців у галузі кримінології, а саме: Г. І. Балюка, В. М. Бурдіна, С. Б. Гавриша, О. М. Гуміна, О. М. Джужі, О. Г. Колба, Т. В. Корнякової, В. К. Матвійчука, Р. О. Мовчана, С. А. Мозоля, А. В. Микитчика, В. Ф. Оболенцева, Ю. В. Орлова, В. Л. Ортинського. Т. Л. Сироїд, Я. В. Ступника, Д. М. Тичини, Ю. А. Турлової, А. М. Шульги та ін.

Незважаючи на певну увагу в наукових колах до проблем самодетермінації злочинності, вказане питання в аспекті кримінальних правопорушень проти довкілля на сьогодні залишається маловивченим і потребує особливої уваги.

Метою статті є наукове аналізування організованої екологічної злочинності як чинника її самодетермінації в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як неодноразово зазначалось у кримінологічній літературі, коливання стану злочинності обумовлюється не тільки зовнішніми, а й внутрішніми детермінантами. Відповідно, під зовнішніми детермінантами злочинності розуміють окреслені в кримінології комплекси економічних, соціальних, культурних, правових, політичних та інших причин. Під внутрішніми детермінантами – причини й умови, що породжуються самою злочинністю. Отже, в процесі дослідження злочинності потрібно враховувати внутрішні ресурси її розвитку й підтримки на певному рівні [2, с. 99]. Йдеться про ознаку самодетермінації, тобто самовідтворення, що є характерною ознакою (властивістю) злочинності [3, с. 63; 4, с. 82].

Оскільки злочинність є соціальною системою, то вона має й риси саме останньої, як-от: відкритість, цілеспрямованість, самовідтворення тощо. Самодетермінація злочинності можлива тому, що в соціумі існує певна діяльність (у цьому разі злочинна), яка тісно пов’язується з іншими видами діяльності. Самодетермінація злочинних форм поведінки здійснюється через взаємообумовленість різних видів діяльності, які здійснює певна людина.

Досліджуючи класифікації форм самодетермінації злочинності, науковці систематизують їх за різними критеріями. Зокрема, за механізмом впливу розрізняють безпосередню (організована, корупційна, рецидивна, професійна злочинності, вчинення допоміжних кримінальних правопорушень, пенітенціарна злочинність) та опосередковану (латентна, нерозкрита злочинності, «тіньова правотворчість», кримінальна субкультура, свідоме ігнорування норм права конкретними громадянами) самодетермінацію [2, с. 99–100]. Основною метою такої класифікації є розробка дієвих заходів запобігання злочинності за допомогою впливу на відповідні форми її самодетермінації.

Самостійним специфічним чинником самодетермінації злочинності, тобто її властивості підтримувати свої характеристики та продукувати свій стан через внутрішні зв’язки й ресурси [5, с. 75], що має вирішальне значення для функціонування системи злочинності загалом, є організована злочинність (а саме її функції самодетермінації та координації) [5, с. 78].

Під час дослідження питань, які стосуються протидії екологічній злочинності, потрібно зважати на значну суспільну небезпеку означених кримінальних правопорушень, адже злочинність у цій сфері набуває все більш організованих форм і визначається корисливою спрямованістю, наявністю корупційних зв’язків, професіоналізацією та транснаціональним характером (хоча далеко не завжди це відображається в даних офіційної статистики). Тож поряд з такими формами самовідтворення злочинності в зазначеній сфері, як рецидивна, латентна, професійна, корупційна злочинності, вчинення допоміжних кримінальних правопорушень, «тіньова

правотворчість», свідоме ігнорування норм права конкретними громадянами, правова аномія, особливої уваги вимагає дослідження специфіки організованих форм відповідних протиправних діянь.

Як слушно наголошують І. А. Федчак та Б. М. Марець, боротьба з нелегальною діяльністю без розгляду її глибинних причин навряд чи забезпечить ефективну протидію численним зацікавленим групам, які або отримують прибуток від розкрадань лісодеревини, бурштину, корисних копалин, або через політичну нестабільність чи ненадійні права власності прагнуть дістати незаконні прибутки. Спроби реалізації загальнодержавних законів часто наштовхують на опір регіональних політиків і чиновників, місцевих підприємців і громадських лідерів, які отримують доходи від незаконних дій у сфері довкілля [6, с. 120].

Аналіз правозастосовної практики та наукової літератури засвідчує груповий характер окремих злочинів проти довкілля. Організована злочинність проти довкілля – це складний соціальний феномен, який тісно переплітається з іншими інститутами суспільства та процесами. Така взаємодія носить криміналізуючий характер, інтегруючи в свою систему різноманітні види кримінальних правопорушень.

Стійка здатність організованої злочинності до самовідтворення (самодетермінації) обумовлена такими її особливостями: злиттям загальнокримінальної та економічної складової; наявністю «загальної каси» й безперервного процесу легалізації грошових коштів, отриманих злочинним способом; корумпованими зв'язками; впровадженням у політичну сферу; наявністю міжнародних кримінальних зв'язків; системністю протизаконної діяльності, пов'язаної з наявністю особливої структури, взаємозамінністю, розподілом ролей і наявністю конкретних функцій у механізмі злочинної діяльності. Це дозволяє вчиняти кримінальні правопорушення з найменшою залежністю від ролі особистості, оскільки в системі основною є функція, яка виконується одним або декількома членами групи. І якщо такі члени групи з певних причин виявляються виключеними з механізму злочинної діяльності, наприклад у разі притягнення до кримінальної відповідальності або «виходу» з групи, їм відразу знаходиться заміна.

Розглядаючи організовану злочинність як одну із форм самодетермінації злочинності, варто зазначити, що створення злочинної організації апріорі передбачає вчинення дій злочинної спрямованості. Наприклад, якщо злочинна організація займається незаконним збутом бурштину (ст. 240^1 КК України), то зазначеній діяльності передує діяльність з його незаконного видобування, яка хоча й кваліфікується за тією самою статтею КК України, проте може вчинятись іншими особами, часто незнайомими з особами, які займаються подальшим збутом бурштину-сирцю.

Крім того, створене злочинне угруповання породжує ряд різних злочинних дій. Наприклад, якщо така злочинна спільнота займається незаконною вирубкою лісу чи незаконним видобуванням, збутом, придбанням, передачею, пересиланням, перевезенням, переробкою бурштину, то в процесі цієї протиправної діяльності часто стає потрібним налагодження зв'язків зі службовими особами, підкуп посадових осіб, підробка відповідної документації тощо.

Характерним для кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 240^1 КК України, є втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України). Так, за матеріалами одного з кримінальних проваджень (зокрема, вирок Сарненського районного суду Рівненської області від 20.09.2021 у справі № 572/1219/18), А. обвинувачено в тому, що, не будучи суб'єктом підприємницької діяльності, не маючи спеціального дозволу на користування надрами та відповідного гірничого відводу, потреба в яких передбачена ст. 15–19 Кодексу України про надра, організував незаконний видобуток бурштину-сирцю в одному з урочищ Сарненського району Рівненської області за допомогою мотопомпи та приладдя до неї із залученням у ролі виконавців групи осіб невідомих чоловіків і керував процесом вчинення вищевказаного кримінального правопорушення. Крім того, А. спільно з Б. і невстановленою в ході досудового розслідування групою у кількості приблизно 100 осіб, перебуваючи поблизу місця здійснення організованого ними незаконного видобутку бурштину-сирцю, неодноразово перешкоджали працівникам правоохоронного органу у виконанні ними своїх службових обов'язків через здійснення погроз життю та здоров'ю й пошкодження їхнього службового транспорту (ч. 3 ст. 27, ч. 2 ст. 28, чч. 2, 3 ст. 240, ч. 1 ст. 32, ч. 2 ст. 343 КК України) [7].

До ознак злочинної діяльності, пов'язаної з порушенням правил екологічної безпеки, А. В. Пастух відносить розподіл відповідних функцій між членами злочинної групи, до якої обов'язково входить суб'єкт, наділений владними повноваженнями, або той, що займає посаду в установах чи організаціях, які займаються проведенням екологічних експертиз, здійснюють діяльність, пов'язану з проєктуванням, введенням в експлуатацію будівель, надають дозволи на забудову територій тощо [8, с. 73–74]. Аналогічні риси можуть мати злочинні угруповання й у інших категоріях кримінальних правопорушень проти довкілля.

Групову екологічну злочинність тісно пов'язують з корупційною складовою, яка зазвичай має латентний характер. Наявність корупційної складової насамперед забезпечує стійкість злочинної групи, її подальший розвиток, до того ж простежується тенденція – рівень корумпованості зв'язків прямопропорційно залежить від рівня організації угруповання. Часто злочинні угруповання є замовником дій підкупленої сторони. Водночас зазначається й зворотний зв'язок, коли корумповані посадові особи сприяють збереженню та розвитку кримінальних структур, допомагаючи їм, зокрема, ухилятися від податків і кримінальної відповідальності.

Судова практика показує, що окремі організовані злочинні угруповання діють упродовж тривалого періоду в деревообробній промисловості, у сфері видобування бурштину-сирцю та залучають до своєї протиправної діяльності окремих осіб. Оперативна інформація про таку діяльність неминуче надходить до правоохоронних органів, однак часто не набуває статусу доказової. Неможливість правоохоронних органів оперативно й адекватно реагувати на злочинні прояви в зазначеній сфері дає змогу організованим угрупованням нарощувати професіоналізм, «обростати» новими зв'язками з метою вчинення нових протиправних діянь. Так, за рахунок певної інертності правоохоронної системи в протидії організованій екологічній злочинності створюється підґрунтя для її самодетермінації.

З аналізу вивчених нами кримінальних проваджень проти довкілля вбачається, що переважна більшість таких кримінальних правопорушень, як порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК України), забруднення або псування земель (ст. 239 КК України), незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239^1 КК України), незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239^2 КК України); умисне знищення та пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 252 КК України); безгосподарське використання земель (ст. 254 КК України), вчинюється одноособово. Натомість протиправні діяння, передбачені ст. 240^1, 246 КК України, часто мають груповий характер і супроводжуються контрабандою відповідних природних ресурсів.

Як зазначає М. В. Кумановський, характеризуючи об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 239-2 КК України, сфера земельних відносин, уражена корупцією, в умовах нестабільності стала сприятливим середовищем для діяльності організованих злочинних угруповань, зокрема, із залученням працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, які наділені спеціальними повноваженнями щодо розпорядження землями водного фонду [9, с. 50]. Властиві корупційні прояви й нелегальній вирубці лісу, операціям з бурштином, які супроводжуються переважанням непрозорих схем його видобутку, цілковитою відсутністю легального ринку збуту й заміною його тіньовим, корупцією та поширенням контрабанди [10, с. 48].

Специфічним видом організованого злочинного бізнесу є нелегальне видобування в західних областях України й контрабандне вивезення за межі держави бурштину. За даними О. Ю. Бусол, організовані злочинні групи, які повністю забезпечують функціонування нелегального видобутку бурштину, мають стійкі корупційні зв'язки з недоброчесними державними службовцями в правоохоронних органах, прикордонній службі, митниці тощо. Зазначені організовані групи часто паралельно задіяні в іншому злочинному бізнесі з транскордонними зв'язками [11, с. 99]. Досить очевидним є припущення, що керівництво такою діяльністю здійснюють особи, які мають політичний і фінансовий вплив.

Одне із внутрішніх джерел відтворення, що призводить до самодетермінації злочинності проти довкілля, пов'язане із закономірністю, згідно з якою для забезпечення вчинення основного кримінального правопорушення члени злочинного угруповання застосовують

допоміжні («супутні») суспільно небезпечні діяння. Часто кримінальні правопорушення проти довкілля передують вчиненню основного кримінального правопорушення. Зокрема, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним за допомогою зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) часто вчиняється через здійснення незаконної вирубки лісу (ст. 246 КК України). Таке кримінальне правопорушення нерідко супроводжується перевищенням влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України) [12].

Так, відповідно до вироку Кузнецовського міського суду Рівненської області від 24.01.2020 у справі № 571/1422/19, перебуваючи на території місця здійснення незаконного видобутку бурштину сирцю, А. умисно перешкоджав (чинив активний опір) працівникам поліції виконанню службових обов'язків, спрямованих на припинення вчинення кримінального правопорушення й охорону місця вчинення кримінального правопорушення для збереження речових доказів та інших слідів незаконної діяльності. У результаті таких дій працівники поліції були змушені покинути місце події та не змогли вилучити знаряддя вчинення кримінального правопорушення [13].

Аналіз кримінальних проваджень проти довкілля засвідчує часте використання службового становища з метою досягнення злочинної мети. Зокрема, згідно із ст. 69 Лісового кодексу України, правом видачі лісорубних квитків наділені виключно уповноважені особи спеціалізованих лісогосподарських підприємств [14]. У разі коли самовільна вирубка здійснюється посадовою особою з використанням службового становища, такі дії, крім ст. 246 КК України, додатково кваліфікуються як відповідне кримінальне правопорушення у сфері службової діяльності, передбачене в розділі XVII КК України [15].

Так, відповідно до Вироку Дніпровського районного суду м. Києва від 19.04.2019 у справі № 755/4448/19 А. та Б., будучи службовими особами юридичної особи приватного права, які внаслідок своїх повноважень здійснювали керівництво структурними підрозділами виробничого управління й експлуатацією виробничих потужностей відповідного підприємства, а також відповідали за дотримання правил екологічної безпеки під час виробничої діяльності, увійшли в злочинну змову, направлену на умисне порушення правил екологічної безпеки під час експлуатації підприємства [16].

З огляду на вищевикладене можемо зробити висновок, що в зазначеній категорії кримінальних проваджень у переважній більшості випадків самодетермінації одне кримінальне правопорушення, зокрема у сфері довкілля, породжує вчинення іншого, здебільшого економічного спрямування.

Висновки. Процес самодетермінації екологічної злочинності пов'язаний з різноманітними причинами й умовами, що в сукупності становлять детермінаційний комплекс, до якого входять групова, рецидивна, професійна, корупційна злочинності, вчинення допоміжних кримінальних правопорушень, латентна злочинність, «тіньова правотворчість», свідоме ігнорування норм права конкретними громадянами тощо.

Однією з характерних рис окремих кримінальних правопорушень проти довкілля (ст. 240^1, 246 КК України) та водночас внутрішніх джерел самодетермінації є почасти їхній груповий характер. Організована екологічна злочинність пов'язана із закономірністю, відповідно до якої злочинці створюють умови для систематичної злочинної діяльності, а з метою забезпечення вчинення основного кримінального правопорушення вчинюють так звані «супутні» кримінально карані діяння. Аналізування слідчої та судової практики дало змогу констатувати, що такі кримінальні правопорушення в екологічній сфері можуть реалізовуватися з метою: вчинення основного кримінального правопорушення, приховання слідів основного кримінального правопорушення та використання результатів основного кримінального правопорушення.

В умовах активізації організованих форм кримінальних правопорушень цієї категорії, які часто характеризуються зростанням кримінального професіоналізму й корупційними проявами, постає потреба на підставі виявлених причин та умов їхнього вчинення у виробленні нових заходів протидії проявам самодетермінації організованої екологічної злочинності, в створенні відповідних механізмів з метою унеможливлення вчинення кримінальних правопорушень у зазначеній та інших сферах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 верес. 2020 р. № 1126-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text (дата звернення: 16.10.2024).

2. Микитчик А. В. Кримінологічні аспекти самодетермінації злочинності в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу, м. Київ, 4 листоп. 2021 р. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 98–101.

3. Іванов Ю. Ф., Джужа О. М. Кримінологія : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. та переробл. Київ : Паливода А. В., 2008. 292 с.

4. Кримінологія : підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. 2-ге вид., переробл. та доповн. Харків : Право, 2018. 416 с.

5. Оболенцев В. Ф. Базові засади системного аналізу злочинності та віктимізації в Україні : монографія. Х. : Юрайт, 2016. 116 с.

6. Федчак І. А., Марець Б. М. Організація протидії розкраданню лісодеревини підрозділами захисту економіки Національної поліції України : монографія. Львів : ПАІС, 2016. 200 с.

7. Вирок Сарненського районного суду Рівненської області від 20 верес. 2021 р. у справі № 572/1219/18. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/ (дата звернення: 16.10.2024).

8. Пастух А. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням правил екологічної безпеки : дис. … д-ра філософії : 081 «Право». Одеса, 2023. 233 с.

9. Кумановський М. В. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 239-2 КК України: точність та повнота визначення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Право».* 2013. Вип. 22, ч. I, т. 3. URL : http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/16315 (дата звернення: 03.10.2024).

10. Мацуй В. М., Науменко О. З. Проблеми бурштинового Полісся України, пов'язані з освоєнням розсипів бурштину-сукциніту. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 11. С. 45–52. URL : https://visnyk-nanu.org.ua/ojs/index.php/v/article/view/507/508 (дата звернення: 03.10.2024).

11. Бусол О. Ю. Проблеми виявлення протиправної діяльності організованих злочинних угруповань з корупційними зв'язками у сфері видобутку бурштину. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової* : зб. матеріалів, м. Запоріжжя, 10 берез. 2022 р. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 98–100.

12. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 03.10.2024).

13. Вирок Кузнецовського міського суду Рівненської області від 24.01.2020 у справі № 571/1422/19. URL : https://verdictum.ligazakon.net/document/87141751 (дата звернення: 16.10.2024).

14. Лісовий кодекс України : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3852-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text (дата звернення: 16.10.2024).

15. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 груд. 2004 р. № 17. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#top (дата звернення: 03.10.2024).

16. Вирок Дніпровського районного суду м. Києва від 19 квіт. 2019 р. у справі № 755/4448/19. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/81296577 (дата звернення: 03.10.2024).

REFERENCES

1. Pro skhvalennia Stratehii borotby z orhanizovanoiu zlochynnistiu [On the approval of the Strategy for Combating Organized Crime] : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 veres. 2020 r. № 1126-r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text (date of application: 16.10.2024) [in Ukrainian].

2. Mykytchyk, A. V. (2021). Kryminolohichni aspekty samodeterminatsii zlochynnosti v Ukraini [The organization of countermeasures against theft of timber by the economic protection units of the

National Police of Ukraine]. *Kryminolohichna teoriia i praktyka: dosvid, problemy sohodennia ta shliakhy yikh vyrishennia* : materialy mizhvidom. nauk.-prakt. kruhloho stolu, m. Kyiv, 4 lystop. 2021 r. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav. 98–101 [in Ukrainian].

3. Ivanov, Yu. F., Dzhuzha, O. M. (2008). Kryminolohiia [Criminology] : navch. posib. 2-he vyd., dopovn. ta pererobl. Kyiv : Palyvoda A. V. 292 [in Ukrainian].

4. Kryminolohiia [Criminology] : pidruchnyk / A. M. Babenko, O. Yu. Busol, O. M. Kostenko ta in. ; za zah. red. Yu. V. Nikitina, S. F. Denysova, Ye. L. Streltsova. 2-he vyd., pererobl. ta dopovn. Kharkiv : Pravo, 2018. 416 [in Ukrainian].

5. Obolentsev, V. F. (2016). Bazovi zasady systemnoho analizu zlochynnosti ta viktymizatsii v Ukraini [Basic principles of the system analysis of crime and victimization in Ukraine] : monohrafiia. Kh. : Yurait. 116 [in Ukrainian].

6. Fedchak, I. A., Marets, B. M. (2016). Orhanizatsiia protydii rozkradanniu lisoderevyny pidrozdilamy zakhystu ekonomiky Natsionalnoi politsii Ukrainy [The organization of countermeasures against theft of timber by the economic protection units of the National Police of Ukraine] : monohrafiia. Lviv : PAIS. 200 [in Ukrainian].

7. Vyrok Sarnenskoho raionnoho sudu Rivnenskoi oblasti vid 20 veres. 2021 r. u spravi № 572/1219/18. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/ (date of application: 16.10.2024) [in Ukrainian].

8. Pastukh, A. V. (2023). Rozsliduvannia zlochyniv, poviazanykh iz porushenniam pravyl ekolohichnoi bezpeky [In the Rivne region, prospectors resisted the police and threatened with reprisals] : dys. … d-ra filosofii : 081 «Pravo». Odesa. 233 [in Ukrainian].

9. Kumanovskyi, M. V. (2013). Obiektyvna storona zlochynu, peredbachenoho st. 239-2 KK Ukrainy: tochnist ta povnota vyznachennia [The objective aspect of the crime provided for in Art. 239-2 of the Criminal Code of Ukraine: accuracy and completeness of the definition]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia «Pravo».* Vyp. 22, ch. I, t. 3. URL : http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/16315 (date of application: 03.10.2024) [in Ukrainian].

10. Matsui, V. M., Naumenko, O. Z. (2019). Problemy burshtynovoho Polissia Ukrainy, poviazani z osvoienniam rozsypiv burshtynu-suktsynitu [Problems of the Amber Polissia of Ukraine, related to the development of amber-succinite placers]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy.* № 11. 45–52. URL : https://visnyk-nanu.org.ua/ojs/index.php/v/article/view/507/508 (date of application: 03.10.2024) [in Ukrainian].

11. Busol, O. Yu. (2022). Problemy vyiavlennia protypravnoi diialnosti orhanizovanykh zlochynnykh uhrupovan z koruptsiinymy zviazkamy u sferi vydobutku burshtynu [Problems of detecting illegal activities of organized criminal groups with corruption ties in the field of amber mining]. *Naukovi chytannia, prysviacheni pamiati profesora T. A. Denysovoi* : zb. materialiv, m. Zaporizhzhia, 10 berez. 2022 r. Zaporizhzhia : KPU. 98–100 [in Ukrainian].

12. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 5 kvit. 2001 r. № 2341-III. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 [in Ukrainian] (2024, November, 20).

13. Vyrok Kuznetsovskoho miskoho sudu Rivnenskoi oblasti [Verdict of the Kuznetsovsky City Court of the Rivne Region in case] vid 24.01.2020 u spravi № 571/1422/19. URL : https://verdictum.ligazakon.net/document/87141751 (date of application: 16.10.2024) [in Ukrainian].

14. Lisovyi kodeks Ukrainy [Forest Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 21 sich. 1994 r. № 3852-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text (date of application: 16.10.2024) [in Ukrainian].

15. Pro sudovu praktyku u spravakh pro zlochyny ta inshi pravoporushennia proty dovkillia [On judicial practice in cases of crimes and other offenses against the environment] : Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 10 hrud. 2004 r. № 17. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#top (date of application: 03.10.2024) [in Ukrainian].

16. Vyrok Dniprovskoho raionnoho sudu m. Kyieva [Verdict of the Dnipro district court Kyiv] vid 19 kvit. 2019 r u spravi № 755/4448/19. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/81296577 (date of application: 03.10.2024) [in Ukrainian].

S. I. Marko. ORGANIZED CRIME AS A FACTOR OF SELF-DETERMINATION OF ENVIRONMENTAL CRIME IN UKRAINE

The publication, based on the analysis of judicial practice and taking into account the opinions of scientists, studies organized crime as a factor in the self-determination of environmental crime in Ukraine. It is noted that the process of self-determination of crime in this area is associated with various reasons and conditions, which together constitute a determination complex, which includes group, recurrent, professional, corruption crime, the commission of auxiliary criminal offenses, latent crime, «shadow lawmaking», deliberate ignoring of legal norms by specific citizens, etc. It is concluded that one of the characteristic features of certain criminal offenses against the environment and, at the same time, internal sources of self-determination is partly their group nature. The arguments are presented that organized environmental crime is associated with a pattern according to which criminals create conditions for systematic criminal activity, and in order to ensure the commission of the main criminal offense, the so-called «accompanying» criminally punishable acts are committed. The analysis of investigative and judicial practice made it possible to state that such criminal offenses in the environmental sphere can be implemented with the aim of: committing the main criminal offense, concealing traces of the main criminal offense and using the results of the main criminal offense. It is summarized that in the conditions of the intensification of organized forms of criminal offenses of this category, which are often characterized by the growth of criminal professionalism and corruption, there is a need, based on the identified reasons and conditions for their commission, to develop new measures to counteract the manifestations of self-determination of organized environmental crime, to create appropriate mechanisms in order to prevent the commission of criminal offenses in the specified and other areas.

Key words: *environment, environmental crime, criminal offenses, self-determination, criminogenic factors, organized crime, corruption.*

Стаття надійшла до редколегії 21 жовтня 2024 року